

The book cover features a vibrant, abstract background with splashes of red, orange, and yellow, resembling paint or ink on a white surface. A large, solid black rectangle is positioned in the upper left, containing the author's name and the title in white text. The publisher's name is at the bottom of this rectangle. In the lower right, a white circle contains the Nobel Prize information in black text.

**alice
munroová**
DRAHÝ
ŽIVOT

P A S E K A

**NOBELOVA
CENA
ZA LITERATURU
2013**

Alice Munroová
Drahý život

alice
munroová
DRAHÝ
ŽIVOT

Nakladatelství Paseka
Praha – Litomyšl

ŘELOŽILA ZUZANA MAYEROVÁ

DEAR LIFE

Copyright © 2012 by Alice Munro

All rights reserved

translation © Zuzana Mayerová, 2014

ISBN (PDF) 978-80-7432-459-8

ISBN (MOBI) 978-80-7432-458-1

ISBN (ePUB) 978-80-7432-457-4

AŽ DO JAPONSKA

Peter jí odnesl kufr do kupé a rychle zase vystoupil. Zůstal ale venku. Řekl, že je prostě nervózní, co kdyby se vlak na jednu rozjel. Stál na nástupišti, díval se na ně nahoru do okénka a mával. Mával a usmíval se. Na Katy se usmíval šťastně a s upřímnou láskou, kterou nemůže nic na světě zpochybnit, jako by si byl jist, že pro sebe navzájem navždy zůstanou čímsi zázračným. Na svou ženu se pak usmíval s nadějí a důvěrou a určitou rozhodností. Něco takového se špatně vyjadřuje slovy a vlastně se o tom nemluví. Kdyby s tím Greta začala, řekl by: Nemluv hlouposti. A ona by mu dala za pravdu a v duchu by si pomyslela, že je vlastně nesmyslné, aby si dva lidé, kteří jsou spolu bez přestávky každý den, museli vůbec něco vysvětlovat.

Když byl Peter malý, utekla s ním jeho matka přes jakési hory, jejichž jméno si Greta nedokázala zapamatovat, ze Sověty okupovaného Československa na Západ. Nebyla pochopitelně sama. Původně s nimi měl jít i Peterův otec, ale těsně před plánovaným tajným odchodem ho odvezli do nemocnice. Domluvili se, že se za nimi vydá později, ale už k tomu nedošlo, protože zemřel.

„O takových případech jsem četla,“ řekla Greta, když jí to Peter poprvé vyprávěl. Pak dodala, že v těch příbězích vždycky nějaké dítě začalo plakat a nakonec je museli udušit nebo uškrtit, aby křikem neohrozilo zdar celého podniku.

Peter poznamenal, že nikdy o ničem podobném neslyšel a že si netroufá odhadnout, co by v takovém případě jeho matka udělala.

Nakonec se jí podařilo dostat až do Britské Kolumbie, kde se naučila anglicky natolik, že mohla na střední škole vyučovat předmět tehdy nazývaný obchodní praxe. Syna vychovala sama, poslala ho na vysokou školu a z Petera se stal inženýr. Když je někdy přišla navštívit do bytu a později do domku, usadila se vždycky v obývacím pokoji a nikdy nešla sama do kuchyně, pokud ji Greta výslovně nepozvala. Byla už zkrátka taková. Nevměšování dovedené do krajnosti. Zásadně nic nekomentovala, do ničeho se nepletla a nic jim neradila, třebaže všechny domácí práce jí ve srovnání se snachou šly mnohem lépe od ruky.

Prodala také byt, ve kterém Peter vyrostl, a přestěhovala se do menšího, kde neměla ani samostatnou ložnici, ale jen rozkládací pohovku v obýváku. Aby se Peter nemohl vrátit k mamince? poškádlila ji jednou Greta, ale to matka očividně nepochopila. Nesnášela žerty. Možná byl problém v jazyce, přestože teď už běžně mluvila jen anglicky a ani Peter kromě angličtiny neovládal jiný jazyk. Studoval obchodní praxi – i když ne u své matky – v době, kdy Greta četla *Ztracený ráj*. Greta se vyhýbala všemu užitečnému jako moru. Peter to měl přesně naopak.

Teď bylo mezi nimi sklo, a protože Katy ani na chvíli nepřipustila, aby přestali mávat, jen se na sebe legračně nebo spíš nejapně přátelsky culili. Greta si v duchu říkala, jak je Peter pořád hezký a jak si toho zjevně sám není vědom. Vlasy měl ostříhané na ježka, jak se to tenkrát nosilo – zvlášť pokud byl člověk něco jako inženýr –, a světlou pleť neměl nikdy jako ona zarudlou nebo spálenou od slunce, ale bez ohledu na roční období pěkně snědou.

S jeho názory to bylo podobné jako s jeho pletí. Když šli do kina, nikdy potom nechtěl o zhlédnutém filmu mluvit.

Většinou prohlásil, že byl výborný, skvělý nebo prostě dobrý. Neviděl důvod, proč to nějak rozvíjet. Podobně se díval na televizi nebo četl knihy. Tyhle věci posuzoval shovívavě. Lidé, kteří něco takového vytvářeli, to pravděpodobně dělali, jak nejlíp uměli. Greta se s ním někdy hádala a dobírala si ho, jestli by to samé řekl třeba o mostu. Lidé, kteří jej postavili, to udělali, jak nejlíp uměli, ale ani to nestačilo, takže most spadl.

Nehájl se, jenom se smál.

To není totéž, říkal.

Ne?

Ne.

Greta mohla být jen ráda, protože tenhle jeho postoj – ztělesněná shovívavost a tolerance – pro ni byl požehnáním, sama totiž byla básnířka a její verše rozhodně nebyly veselé nebo snadno pochopitelné.

(Peterova matka a jeho kolegové v práci – ti, kteří to o ní věděli – někdy používali výraz „poetka“. Jeho to odnaučila. Nikoho jiného to odnaučovat nemusela. Její příbuzní a současní známí, s nimiž se stýkala jako matka a žena v domácnosti, o téhle její podivnůstce nevěděli.)

Později by neuměla vysvětlit, co vlastně bylo v té době přijatelné a co ne. Dalo by se dejme tomu říct, že feminismus přijatelný nebyl. Jenže to by musela zároveň vysvětlit, že slovo feminismus se tehdy vůbec nepoužívalo. A pak by se do toho úplně zamotala, jak by se snažila popsat, že mít jakýkoli vážný názor nebo nedejbože ctižádost něco dokázat, nebo třeba jen číst nějakou opravdovou literaturu, mohlo být pokládáno za podezřelé a nějak související s tím, že vaše dítě dostalo zápal plic, a pronést na podnikovém večírku jakoukoli poznámku o politice mohlo připravit vašeho manžela o povýšení. Lhostejno které politické strany by se poznámka týkala. Potíž by byla v tom, že si jako žena troufla pustit pusu na špacír.

Lidé by se zasmáli a řekli: Ale to si děláte legraci, a ona by musela říct: No, víte, vlastně ani ne. A pak by dodala, že přinejmenším pokud jde o psaní poezie, je přece jen trochu bezpečnější být žena než muž. Tady by už přišlo vhod i slovo poetka, jako oblak cukrové vaty. Peter to vnímá jinak, řekla by, ale nezapomínejte, že se narodil v Evropě. Nicméně by samozřejmě chápal, že u jeho kolegů se takový postoj k těmto záležitostem dá očekávat.

Toho léta měl Peter nejmíň měsíc pracovat jako vedoucí projektu daleko na severu v Lundu, dál už to být nemohlo, nepočítáme-li ostrovy. Pro Katy ani Gretu tam nebylo ubytování.

Greta ale měla přítelkyni, s níž kdysi ve Vancouveru pracovala v knihovně a která teď jako vdaná žila v Torontu. Chystali se s manželem odjet v létě na měsíc do Evropy – její muž byl učitelem – a před časem Gretě napsala a požádala ji – velmi zdvořile – o laskavost, totiž jestli by se Greta i s rodinou aspoň načas nenastěhovala do jejich domu v Torontu, aby nezůstal prázdný. Greta jí napsala o Peterově práci a přijala nabídku pro sebe a Katy.

Proto teď na sebe mávali z vlaku na nástupiště a z nástupiště do vlaku.

V té době vycházel v Torontu v nepravidelných intervalech časopis jménem *Ozvěna*. Greta ho objevila v knihovně a poslala do redakce několik svých básní. Dvě si vybrali k otištění, a když redaktor loni na podzim navštívil Vancouver, byla Greta spolu s dalšími autory pozvána na seznamovací večírek. Konal se v domě spisovatele, jehož jméno znala snad ještě z dětství. Pozvání bylo na pozdní odpoledne, kdy byl Peter v práci, takže si opatřila slečnu na hlídání a vydala se autobusem přes Lions Gate Bridge a Stanley Park na severní okraj města. U obchodního domu Hudson's Bay si počkala na další linku, která ji po nekonečné jízdě dovezla až

k univerzitnímu kampusu, kde spisovatel bydlel. Vystoupila na konečné, a když našla příslušnou ulici, vydala se po ní a cestou sledovala čísla domů. Na nohou měla lodičky s vysokými podpatky, což ji dost zdržovalo. A na sobě svoje nej-elegantnější černé šaty, vypasované a vzadu na zip, které jí vždycky byly trochu těsné kolem boků. Napadlo ji, že určitě vypadá divně, jak tak v pozdním odpoledni klopýtá úplně sama po klikatících se ulicích bez chodníků. Moderní domy s velkými okny jako na kterémkoli nově zastavěném předměstí, vůbec to tu nevypadalo, jak by v těchto končinách čekala. Na chvíli zapochybovala, jestli si nespletla adresu, a ta myšlenka jí vůbec nebyla nepříjemná. Bude se moci vrátit na zastávku, kde je lavička. Zuje si střevíčky a pak se pohodlně usadí v autobuse a vychutná si dlouhou, ničím nerušenou cestu domů.

Jenže potom zahlédla zaparkovaná auta a číslo domu a najednou bylo příliš pozdě, aby se obrátila a vydala zpátky. Zpoza zavřených dveří pronikal hluk a musela zvonit dvakrát.

Uvítala ji žena, která podle všeho čekala někoho úplně jiného. „Uvítala“ také právě nevystihovalo situaci – žena prostě otevřela dveře a Greta řekla, že se tady zřejmě koná večírek.

„Vypadá to tak?“ řekla žena a opřela se o dveřní rám. Stála tam, dokud Greta neřekla: „Dovolíte?“, načež se pohnula, jako by musela překonat citelnou bolest. Nepozvala Gretu dál, ale ta šla za ní.

Nikdo ji nepozdravil ani si jí nevšímal, ale po chvíli se odněkud zjevila dívka s podnosem, na němž stály sklenky s nápojem, který vypadal jako růžová limonáda. Greta si jednu vzala, žíznivě ji jedním douškem vypila a hned si vzala další. Poděkovala a pokusila se s dívkou zapříst rozhovor o svém nekonečném trmácení v horku, ale dívka se lhostejně odvrátila a věnovala se své práci.

Greta se vmísila mezi přítomné. Neustále se usmívala.

Nikdo jí nevěnoval jediný vlídný nebo přátelský pohled, a proč taky? Lidé po ní sklouzli očima a pokračovali v hovoru. Hlasitě se smáli. Všichni kromě Greta sem přišli vyzbrojeni přáteli, žerty a poloveřejnými klepy, ke každému se někdo hlásil s otevřenou náručí. Snad kromě mladíka a dívky, kteří mrzutě a vytrvale nabízeli hostům růžové pití.

Greta to ale nevzdala. Pití jí udělalo dobře a rozhodla se, že si co nejdřív dá další, jen co se k ní podnos zase přiblíží. Pátrala po nějaké skupince, kde by byla mezi rozmlouvajícími mezera, kam by se mohla vmáčknot. Konečně jednu objevila a vzápětí zaslechla názvy několika filmů. Evropských filmů, které se ve Vancouveru v té době začínaly promítat. Jeden nedávno s Peterem viděli. *Nikdo mne nemá rád*. „Ten jsem viděla.“ Pronesla to nahlas a vzrušeným tónem, takže se na ni všichni ohlédli a kdosi ze skupinky, evidentně hlavní mluvčí, řekl: „*Opravdu?*“

Greta byla samozřejmě opilá. Gin se šťávou z grapefruitu vypitý za jeden zátah. Jízlivá poznámka se jí proto nedotkla tak, jak by tomu bývalo jindy. Proplouvala mezi hosty dál s vědomím, že se možná trochu shodila, ale utěšovala se pocitem, že v místnosti panuje lehce alkoholicky uvolněná atmosféra a že nevadí, když si s nikým nepadne do oka, může prostě jen tak pozorovat a hodnotit společnost po svém.

Ve výklenku spatřila stát několik na první pohled důležitých lidí. Poznala mezi nimi i hostitele, spisovatele, jehož jméno a tvář už tak dlouho znala. Mluvil nahlas a vzrušeně a kolem hloučku mužů, mezi nimiž stál, se vznášela jakási hrozba, jako by byli neustále připraveni třeba jen pouhým pohledem někoho urazit. Jejich manželky, usoudila Greta, tvořily skupinku, do které se před chvílí pokusila vmísit.

Žena, která jí přišla otevřít, nepatřila do žádné skupiny. I ona byla spisovatelka. Greta si všimla, jak se otočila, když na ni kdosi zavolal jménem. Znala ji jako přispěvatelku do časopisu, který otiskl i její básně. Co kdyby toho využila

a šla se jí představit? Jako její kolegyně, navzdory chladnému přivítání u dveří?

Jenže žena teď stála s hlavou položenou na rameni muže, který na ni předtím zavolał, a jistě by nebyli rádi, kdyby je vyrušila.

Po této úvaze se Greta rozhodla posadit, a protože v místnosti nebyly židle, sedla si na zem. Potřebovala si něco promyslet. Napadlo ji, že když šla s Peterem na večírek jeho kolegů inženýrů, vládla tam vcelku příjemná atmosféra, i když řeči ji vesměs nudily. Bylo to tím, že všem bylo jasné, jak je kdo důležitý, aspoň pro danou chvíli. Tady si nemohl být nikdo ničím jist. Kritice neušli dokonce ani slavní a publikovaní autoři. V ovzduší poletovala břitkost a ironie, padni komu padni.

A tak tu Greta sedí a zoufale touží, aby jí někdo hodil aspoň ohlodanou kost rozhovoru.

Když si takhle rozebrala, proč si připadá tak nepříjemně, hned se cítila o něco líp a vlastně jí ani nevadilo, jestli s ní někdo mluví nebo ne. Zula si lodičky a neuvěřitelně se jí ulevilo. Seděla opřená zády o zeď, s nohama nataženýma do míst, kde nechodilo tolik hostů. Nechtěla riskovat, že by se pití mohlo vylít na koberec, a tak sklenku rychle dopila.

Po chvíli se nad ní zastavil nějaký muž. „Jak jste se sem dostala?“ zeptal se.

Soustrastně pohlédla na jeho toporné, ztěžka našlapující nohy. Litovala každého, kdo musel stát.

Odpověděla, že dostala pozvánku.

„Ovšem. Ale přijela jste autem?“

„Přišla jsem pěšky.“ To ale nestačilo, a po chvíli se přinutila dodat i zbytek.

„Přijela jsem autobusem a pak šla pěšky.“

Jeden z hostů, kteří předtím stáli ve výlučné skupince, stanul za mužem v botách. „Výborný nápad.“ Zdálo se, že je dokonce ochoten se s ní bavit.

První muž si ho nijak zvlášť nevšímal. Zvedl ze země Greeting střívků, ale ta si je odmítla obout s vysvětlením, že ji hrozně tlačí.

„Tak si je neste v ruce. Nebo vám je ponesu já. Můžete vstát?“

Rozhlédla se, jestli jí ten důležitější muž pomůže, ale už tam nebyl. Teď si vzpomněla, co napsal. Divadelní hru o sektě duchoborců, kolem které se rozvířila velká debata, protože duchoborci museli být nazí. Nebyli to samozřejmě skuteční duchoborci, jen herci. A nakonec stejně nazí být nesměli.

Pokusila se to muži, který jí pomáhal vstát, vysvětlit, ale toho to evidentně nezajímalo. Zeptala se ho, co napsal. Řekl jí, že není spisovatel, ale novinář. A že je na večírku se synem a dcerou, kteří jsou vnoučaty hostitelů. Těmi, co roznášejí nápoje.

„Hrůza,“ řekl o pití. „Vražedná směsice.“

Mezitím vyšli ven. Greta šla po trávníku jen v punčochách a málem šlápla do louže.

„Někdo tam i zvracel,“ upozornila svého společníka.

„Není divu,“ řekl a usadil ji do vozu. Na čerstvém vzduchu se její nálada z podivné rozjařenosti proměnila v nejistotu a rozpaky, téměř zahanbení.

„Severní předměstí,“ řekl. Asi se o tom musela zmínit. „Je to tak? Pojedeme přes Lions Gate.“

Doufala, že se jí nezeptá, jak se na večírku octla. Kdyby musela přiznat, že píše básně, nepochybně by si myslel, že je takováhle trapná nezřízenost pro ni typická. Přestože už byl večer, nebyla venku tma. Zdálo se, že jedou správným směrem, podél nějaké vody a pak přes most. Most na Burrard Street. Doprava zhoustla, Greta střídavě sledovala očima míjející stromy a pak je zas mimovolně zavírala. Když auto po nepříliš dlouhé době zastavilo, věděla, že ještě nemohou být doma. Tedy u ní doma.

Koruny mohutných listnatých stromů vysoko nad nimi. Neviděli žádné hvězdy. Jen jakýsi třpyt na hladině mezi místem, kde teď stáli, a zářícím městem.

„Zkuste se trochu připravit.“

Soustředila se na to slovo.

„Připravit.“

„Jak vejdete do domu, například. Zvládnete to důstojně? Ale ne abyste to přehnala. Nonšalantně? Předpokládám, že jste vdaná.“

„Především vám musím poděkovat, že jste mě zavezl domů,“ řekla. „Takže mi budete muset říct, jak se jmenujete.“

Vysvětlil jí, že už jí to řekl. Dost možná dvakrát. Ale klidně jí to řekne ještě jednou. Harris Bennett. Bennett. Zeť hostitelů. Ten hoch a dívka, co roznášeli pití, jsou jeho syn a dcera. Přijeli sem s ním z Toronta na návštěvu. Spokojená?

„Mají nějakou matku?“

„Samozřejmě. Ale je v nemocnici.“

„To je mi líto.“

„Není třeba. Je to docela příjemná nemocnice. Pro pacienty s psychickými problémy. Nebo řekněme emocionálními problémy.“

Rychle mu řekla, že její manžel se jmenuje Peter, je inženýr a mají spolu dceru Katy.

„Hm, to je hezké,“ řekl a zařadil zpátečku.

Na mostě promluvil: „Omlouvám se za ten tón. Rozhodoval jsem se v duchu, jestli vás políbím nebo ne, a nakonec jsem došel k závěru, že ne.“

Vyložila si to tak, že na ní neshledal nic, kvůli čemu by stála za políbení. Cítila se hrozně: jako by jí někdo dal facku, aby vystřízlivěla.

„Takže za mostem pojedeme doprava po Marine Drive?“ pokračoval. „Tady už mi musíte radit.“

Během podzimu, zimy a jara prakticky neuplynul den, aby na něj nemyslela. Jako by se jí v minutě, kdy usnula, zdál pořád dokola jeden a tentýž sen. Seděla na pohovce s hlavou opřenou o polštář a představovala si, že mu leží v náruči. Nebylo by divu, kdyby si nepamatovala jeho obličej, ale zjevoval se jí zcela mimoděk se všemi podrobnostmi, vráscitá a dost unavená tvář ironického muže, spíš kavárenského typu. A nechybělo ani tělo, přiměřeně opotřebované, ale zdatné a neuvěřitelně žádoucí.

Toužila po něm, až jí bylo do pláče. Ale jakmile přišel domů Peter, všechny fantazie zmizely a usnuly zimním spánkem a jejich místo zaujaly každodenní, spolehlivé city.

Ten sen vlastně připomínal vancouverské počasí – skličující toužení, upršený zasněžený smutek, podivná tíha u srdce.

Co je jeden odepřený polibek, i když možná vyzněl jako bolestná nezdvořilost?

Prostě ho vymazala z paměti. Úplně na něj zapomněla.

A její básnění? Ani řádka, ani slovo. Ani náznak, že by pro ni někdy mělo nějaký význam.

Těm záchvatům se samozřejmě poddávala, jen když Katy spala. Občas vyslovila nahlas jeho jméno, chovala se jako blázen. Vzápětí ji polila vlna palčivé hanby a sama sebou pohrdala. Ne *jako* blázen. Blázen.

A pak jako blesk z čistého nebe přišla vyhlídka a vzápětí smlouva na práci v Lundu a s ní nabídka na dům v Torontu. Počasí se obrátilo, obloha se vyjasnila.

Jednoho dne mu napsala dopis. Nezačínal tak, jak obvykle dopisy začínají. V záhlaví nestálo Milý Harrisí. Ani Pamatuješ se na mě.

*Píšu tenhle dopis, jako bych dávala zprávu do láhve –
a doufala,
že dopluje až do Japonska.*

Skoro to připomínalo báseň, ačkoli už dlouho žádnou nenapsala.

Netušila, kam by měla dopis poslat. Podlehla pošetilému nápadu zatelefonovat lidem, kteří tehdy večírek pořádali. Když se jí ale do telefonu ohlásila paní domu, cítila, že má ústa najednou vyschlá a pustá jako tundra, a musela zavěsit. S Katy v kočárku se vypravila do městské knihovny a půjčila si torontský telefonní seznam. Byla tam spousta Bennettů, ale ani jeden Harris nebo aspoň H. Bennett.

Pak dostala absurdní nápad podívat se do nekrologů. Nemohla si pomoci. Počkala, až muž, který si zrovna četl vypůjčený výtisk, noviny vrátí. Obvykle torontský deník nečetla, protože by si pro něj musela jezdit až za most, a Peter nosil domů *Vancouver Sun*. Listovala stránkami, až konečně zahlédla v záhlaví jednoho sloupku jeho jméno. Takže není mrtvý. Opravdu píše do novin. Nebylo divu, že si nepřeje, aby ho lidé obtěžovali telefonáty na soukromé číslo.

Psal o politice. Text jí připadal inteligentní, ale upřímně řečeno jí to bylo úplně jedno.

Poslala mu dopis do redakce. Nebyla si jistá, jestli si otevírá poštu sám, a usoudila, že napsat na obálku „Soukromé“ by mohlo přivolat potíže, a tak napsala jen datum, kdy přijede, a čas příjezdu vlaku, a pak těch pár řádků o láhvi. Dopis nechala bez podpisu. Říkala si, že když ho někdo otevře, může si myslet, že mu píše nějaká postarší příbuzná, která si potrpí na hádanky a hříčky. Nic, co by ho kompromitovalo, i kdyby mu nakonec takový podivný list někdo poslal domů a tam ho otevřela jeho žena, teď už zpátky z nemocnice.

Katy očividně nepochopila, že Peter stojí venku na nástupišti proto, že s nimi nepojede. Když se dal vlak do pohybu a on tam zůstal stát a pak ho v rostoucí rychlosti nechali daleko za sebou, těžko se s takovou zradou vypořádávala.

Po chvíli se ale uklidnila a oznámila Gretě, že se s tatínkem uvidí ráno.

Ráno byla Greta trochu nervózní, ale Katy si na nepřítomného otce vůbec nevzpomněla. Na otázku, jestli má hlad, řekla, že ano, a pak mamince vysvětlila – jak to Greta vysvětlila jí, než do vlaku nastoupily –, že teď si obě musí svléknout pyžamka a půjdou se nasnídat jinam.

„Co bys chtěla k snídani?“

„Čupky.“ To znamenalo „křupky“.

„Podíváme se, jestli je tady mají.“

Měli.

„A půjdeme teď za tatínkem?“

Po snídani našly dětskou hernu, ale byla docela malá. Chlapeček a holčička – sourozenci, soudě podle stejných triček s králíčkem – si ji zabrali celou pro sebe. Rozjížděli se proti sobě malými autíčky a na poslední chvíli se jeden druhému vyhýbali. TRÍSK BUCH BÁC.

„Tohle je Katy,“ řekla Greta. „Já jsem její maminka. Jak se jmenujete vy dva?“

Nárazy zesílily, ale dětské hlavičky nevzhlédly.

„Tatínek tu není,“ řekla Katy.

Greta se rozhodla, že se raději vrátí pro Katyinu knížku o Kryštůfku Robinovi a půjdou si číst do vyhlídkového vozu. Tam nebudou nikoho rušit, protože většina cestujících ještě nebyla po snídani a zatím se neblížili k atraktivní horské scénérii.

Jenže jakmile Kryštůfka Robina dočetla, chtěla ho Katy okamžitě slyšet znovu od začátku. Během prvního čtení byla zticha, ale teď začala spolu s Gretou recitovat konce veršů. Potřetí už s Gretou odříkávala celý text slovo za slovem, ale stále nebyla ochotná zkusit to sama. Greta si uměla představit, že jakmile se vyhlídkový vůz zaplní, může to ostatní cestující obtěžovat. Děti v Katyině věku milují opakování. Vášnivě

rády opakují totéž stále dokola, vychutnávají si známá slova na jazyku, jako by to byly cucavé bonbóny, které jim vydrží donekonečna.

Po schůdkách vyšel mladík s dívkou a posadili se na sedadlo šikmo naproti Gretě a Katy. Přátelsky je pozdravili a Greta jim odpověděla. Katy se to moc nelíbilo a s očima upřenýma do knihy si tiše opakovala říkanku.

Přes uličku zazněl mladíkův hlas, skoro tak tichý jako Katyin:

*V Buckinghamském paláci stráže se střídají –
Kryštůfek Robin s Alicí už tam spěchají.*

A pak z jiného soudku: „Tydliták vám s Tydlitkem začal divou rvačku...”

Greta se zasmála, ale Katy se zamračila. Bylo jasné, že se zlobí. Chápala žertovné říkanky, když pocházely z knížky, ne však z úst někoho, kdo je zrovna nečte.

„Promiňte,“ obrátil se mladík ke Gretě. „Tohle zrovna čteme ve školce.“ Naklonil se blíž a vážným hlasem Katy tiše oslovil.

„To je hezká knížka, vid’?“

„On chce říct, že to čteme ve školce dětem,“ vysvětlovala dívka Gretě. „Občas už se nám to trochu plete.“

Mladík dál hovořil ke Katy.

„Co kdybych zkusil uhodnout, jak se jmenuješ? Hm? Jmenuješ se Rufus? Nebo Rover?“

Katy se kousla do rtu, ale pak si ho přísně přeměřila.

„Já nejsem žádný pes,“ řekla.

„Samozřejmě, že ne. Jak mě mohla napadnout taková hloupost? Já jsem kluk a jmenuju se Greg. A tohle je Laurie.“

„On si z tebe dělá legraci,“ řekla Laurie. „Mám mu dát pohlavek?“

Katy se zamyslela a pak řekla: „Ne.“

„Vždyť chůva Alice gardistu brát si chce,“ pokračoval Greg. „Ach, život vojáka těžký je velice, říká Alice.““

K poslední Alici se Katy sotva slyšitelně přidala.

Laurie vyložila Gretě, že objíždějí školky a recitují s dětmi říkadla a básničky. Říká se tomu předškolní příprava. Vlastně jsou oba herci. Laurie teď jede do Jasperu, kde má domluvenou brigádu jako servírka a zároveň bude vystupovat v komických scénkách. Ne pro předškoláky. Tohle má být zábava pro dospělé.

„Ach bože,“ zasmála se. „Člověk si nesmí moc vybírat.“

Greg je momentálně bez práce a jede do Saskatoonu. K rodině.

Jsou oba hezcí, pomyslela si Greta. Vysocí, ladní, skoro nepřirozeně štíhlí, on tmavovlasý a kudrnatý, ona s hladkými černými vlasy jako madona. Když se o chvíli později zmínila, jak jsou si navzájem podobní, přiznali, že toho občas využívají, když si potřebují opatřit bydlení. Je to tak mnohem jednodušší, jen nesmějí zapomenout chtít dvě postele a ráno na obou zmačkat povlečení.

Teď, prohlásili svorně, už si žádné starosti dělat nemusejí. Žádný skandál nehrozí. Po třech letech se rozcházejí. Už pár měsíců zachovávají zdrženlivost, aspoň vůči sobě.

„Tak a dost zábavy,“ řekl Greg Katy. „Musím chvíli cvičit.“

Greta usoudila, že půjde dolů nebo aspoň do uličky a začne provádět nějaké prostocviky, ale místo toho on i Laurie zaklonili hlavu, vypjali hrdlo a začali všelijak podivně trylkovat, krákat a jódlovat. Katy byla nadšená, jako by to bylo nějaké zvláštní představení jen pro ni, a jako opravdové publikum to taky brala – seděla, ani nedutala, a když skončili, spokojeně se rozesmála.

Několik cestujících, kteří se chystali vyjít nahoru, zůstalo stát dole pod schody. Netvářili se zdaleka tak nadšeně jako Katy a očividně nechápali, co se to tu děje.

„Pardon,“ řekl Greg, aniž by cokoli vysvětloval, jako by byl mezi důvěrnými přáteli. Natáhl ke Katy ruku.

„Pojď, podíváme se, jestli tady mají hernu.“

Laurie s Gretou šli za nimi. Greta doufala, že Greg nepatří k těm dospělým, kteří se s dětmi kamarádí, jen aby se předvedli, a když zjistí, jak dovedou být děti ve své přízni neúnavné, začne je to otravovat a jsou na ně nevrlí.

Do oběda nebo ještě dřív jí bylo jasné, že si nemusela dělat starosti. Nejenže Katyina náklonnost Grega nijak neobtěžovala, ale dokonce ani poté, co se k ní přidalo několik dalších dětí, nedával najevo žádné známky únavy.

Nevybízel děti k soutěžení. Dokázal zorganizovat zábavu tak, že pozornost, kterou zpočátku soustředily na něj, převedl na vztahy mezi nimi navzájem a na společné hry, bujné nebo dokonce divoké, ale nikdy zlomyslné. Nikdo se nevztekal, nikdo to nekazil. Na to zkrátka nebyl čas – pořád se dělo tolik zajímavých věcí. Byl to zázrak, jak snadno dokázal v tak malém prostoru zvládnout takový zmatek. Tolik vydané energie bylo navíc příslibem vydatného odpoledního spánku.

„Je úžasný,“ poznamenala Greta k Laurie.

„Prostě do toho jde naplno,“ řekla Laurie. „Nešetří se, chápete? To dělá spousta herců. Speciálně herců. Když nejsou na scéně, tak s nimi nic není.“

To dělám já, pomyslela si Greta. Já se šetřím, většinu času. Ani s Katy, ani s Peterem do toho nejdu naplno.

V desetiletí, do něhož již vstoupili, aniž si to zejména ona nějak zvlášť uvědomovala, se tohle začínalo hodně řešit. Jít do něčeho naplno znamenalo něco jiného než dřív. Dávat věcem volný průběh. Rozdávat se. Někteří lidé se rozdávali, jiní míň. Bariéry mezi vnitřním a vnějším vědomím se hroutily. Heslem byla autenticita. Věci jako Gretiny básně, které nebyly přímým výronem imaginace, byly podezřelé, dokonce opovrženímhodné. Greta pochopitelně dělala dál to, co doposud, hledala a nikdy nebyla spokojená a v skrytu byla vůči téhle

alternativní kultuře velmi kritická. Momentálně ale vydala své dítě Gregovi, souhlasila se vším, co dělal, a byla mu za to bezvýhradně vděčná.

Odpoledne, jak Greta předpověděla, šly děti spát. Spát šly i některé matky. Ostatní hráli karty. V Jasperu Laurie vystoupila, Greg s Gretou jí mávali a ona jim posílala z nástupiště polibky. Pak se objevil starší muž, vzal jí kufr, něžně ji políbil, zadíval se k vlaku a zamával na Grega. Greg zamával jemu.

„S tím teď chodí,“ řekl.

Vlak se dal do pohybu a všichni znovu mávali, a pak Greg s Gretou odvedli Katy do kupé, kde mezi nimi usnula, prostě uprostřed poskakování najednou odpadla. Roztáhli záclonky, aby dovnitř pustili vzduch, když už nehrozilo nebezpečí, že z lehátka spadne.

„Mít děti je super,“ poznamenal Greg. Další slovo, které přinesla nová doba, nové aspoň pro Gretu.

„To se občas stává,“ řekla.

„Berete to tak klidně. Teď ještě řeknete: ‚To je život.‘“

„To tedy neřeknu,“ prohlásila Greta a vydržela se mu dívat do očí, dokud se nerozesmál a nepotřásl hlavou.

Řekl jí, že se k herectví dostal díky své víře. Jeho rodiče patřili k jakési křesťanské sektě, o které Greta nikdy neslyšela. Sekta nebyla početná, zato velmi bohatá, přinejmenším někteří její členové. V jistém městě kdesi v prérii postavili kostel, k němuž patřilo i divadlo. A tam začal Greg už jako desetiletý hrát. Předváděli podobenství z Bible, ale i příběhy ze současnosti o strašlivých osudech bezbožníků. Rodiče na něj byli nesmírně pyšní a on byl samozřejmě pyšný na sebe. Ani ve snu by ho nenapadlo vyprávět jim o tom, co se dělo, když do kostela přišli ti boháči, aby obnovili svůj slib a obrodili svou víru. Každopádně byl rád, že jsou s ním všichni spokojení, a hraní ho bavilo.

Dokud ho jednoho dne nenapadlo, že by mohl prostě

jenom hrát a všechny ty věci kolem kostela vypustit. Snažil se říct to co možná zdvořile, ale oni prohlásili, že upadl do spárů Dábla. A tak se jen zasmál a řekl, že dobře ví, čím to byly spáry.

Takže sbohem vespolek.

„Nechci, aby to vypadalo, že to všechno bylo špatné. Pořád věřím na modlení a tak. Jenže jsem nikdy nemohl rodičům přiznat, co se tam všechno dělo. I půlka pravdy by je zabila. Znáte takové lidi?“

Greta mu řekla, že když se s Peterem přestěhovali do Vancouveru, její babička, která žila v Ontariu, napsala nějakému místnímu knězi. Jednou je přišel navštívit a Greta s ním mluvila dost příkře. Prohlásil, že se za ni bude modlit, a ona mu rovnou řekla, že se nemusí obtěžovat. Gretina babička tou dobou umírala. Greta se pak styděla a hrozně jí vadilo, že kdykoli si na to vzpomene, může se propadnout hanbou.

Peter tehdy vůbec nechápal, co ji na tom tak trápí. Jeho matka nechodila do kostela, i když jedním z důvodů, proč s ním utekla ze země, byla údajně touha přihlásit se ke katolické víře. Řekl, že katolíci jsou pravděpodobně ve výhodě, protože si můžou všechny hříchy strádat a vyzpovídat se až na smrtelné posteli.

Bylo to po dlouhé době poprvé, co si na Petera vzpomněla.

Během celé téhle mučivé, ale zároveň svým způsobem uklidňující rozmluvy s Gregem oba pili. Odněkud vytáhl láhev ouza. Greta si raději dávala pozor, jako ostatně s každým alkoholem od onoho spisovatelského večírku, ale určité účinky se přesto dostavily. Dost na to, aby se začali vzájemně hladit po ruce a pak přešli k váhavým polibkům a objetím. To vše se muselo odehrávat vedle spícího dítěte.

„Měli bychom s tím radši přestat,“ řekla Greta. „Nebo se pak budeme stydět.“

„To nejsme my,“ řekl Greg. „To je někdo jiný.“

„Tak jim řekni, ať toho nechají. Víš, jak se jmenují?“

„Moment. Reg. Reg a Dorothy.“

„Tak už dost, Regu,“ řekla Greta. „Jak k tomu přijde moje nevinné dítě?“

„Mohli bychom jít do mého kupé. Je kousek odsud.“

„Ale já nemám žádnou –“

„Já ano.“

„Tady u sebe?“

„Ovšemže ne. To mě máš za takové zvíře?“

Upravili si mírně zmačkané oblečení, pečlivě zapnuli všechny knoflíky na zácloně lehátka, kde ležela spící Katy, vyklouzli z kupé a s přiměřenou nenuceností přešli z Gretina vagónu ke Gregovi. Ani se nemuseli namáhat, protože cestou nikoho nepotkali. Cestující, kteří neseseděli ve vyhlídkovém voze a nefotografovali nekonečné hory, byli v jídelním voze u baru nebo spali.

V Gregově neuklizeném kupé navázali tam, kde přestali. Na lehátku nebylo pro dva dospělé dost místa, ale nějak se jim podařilo na sebe vmáčknout. Nejdřív se marně snažili zdusit smích a po něm se dostavily nádherné vlny rozkoše, kdy se nemohli dívat jinam než sobě navzájem do očí. Zatínali zuby jeden do druhého, aby zadrželi mohutné vzdechy.

„Hezký,“ řekl Greg. „Moc hezký.“

„Musím se vrátit.“

„Už?“

„Katy by se mohla probudit, a já tam nejsem.“

„Tak jo. Stejně budeme za chvíli v Saskatoonu. Co kdybychom tam dojeli, když jsme byli zrovna v nejlepším? Ahoj mami. Ahoj tati. Chvilíčku počkejte, jen co tady vyřídím jedno prima číslo!“

Greta se upravila a odešla. A vlastně jí bylo celkem jedno, jestli někoho potká. Sotva se držela na nohou a přitom jako by se vznášela, připadala si jako gladiátor – v duchu si to představila a musela se usmát – opouštějící arénu.

Samozřejmě nikoho nepotkala.

Spodní knoflík záclony byl rozepnutý. Byla si jistá, že ho zapínala. Navíc i kdyby ho nechala rozepnutý, Katy by jen stěží z lehátka sama slezla a určitě by se o to nepokusila. Když si jednou Greta potřebovala odskočit na záchod, důrazně Katy nařídila, že v žádném případě nesmí jít za ní, načež Katy se ohradila: „Já bych přece nešla,“ jako by z ní matka už jen tím podezřením dělala mimino.

Greta prudce odhrnula záclonu a zjistila, že lehátko je prázdné.

Polil ji studený pot. Odhodila polštář, jako kdyby se jím dítě velké jako Katy mohlo přikrýt. Prohmatala přikrývkou, jako by se pod ní Katy mohla schovávat. Ovládla se a zkusila si vybavit, jestli zatímco byla s Gregem, vlak někde zastavil. Mohl do něj v době, kdy stál, pokud vůbec stál, nastoupit nějaký zvrhlík a Katy unést?

Stála v uličce a snažila se přijít na to, co má udělat, aby vlak zastavila.

Pak si ale pomyslela – přinutila se myslet –, že nic takového se prostě stát nemohlo. Hlavně klid. Katy se prostě jen probudila, a když ji neviděla, vypravila se ji hledat. Prostě se sebrala a šla ji hledat.

Musí tu někde být, určitě není daleko. Dveře na obou koncích vagónu jsou příliš těžké, než aby je dokázala otevřít.

Greta měla nohy jako z olova. V celém těle, v hlavě cítila prázdno. Ne, to se nemohlo stát. Musí se to vrátit, vrátit do chvíle, než odešla s Gregem. A tam se to musí zastavit. Zastavit a nepokračovat.

Naproti přes uličku bylo momentálně prázdné lehátko. Jen dámský svetr a nějaký časopis naznačoval, že je obsazené. O kus dál pak mělo lehátko všechny knoflíky na zácloně zapnuté – tak jako předtím to jejich. Jediným pohybem záclonu rozhrnula. Starší pán spící uvnitř se obrátil na druhý bok a ani se nevzbudil. Zcela určitě tam nikoho neukrýval.

Chová se jako blázen.

Jiná hrozná představa. Co když Katy přece jen došla až na konec vagónu a podařilo se jí ty dveře otevřít? Nebo šla za někým, kdo si je otevřel. Mezi vagóny byla nevelká plošina, po které musel člověk přejít přímo nad místem, kde byly jednotlivé vozy spojené. A kde si s náhlou a děsivou intenzitou uvědomil pohyb vlaku. Za zády těžké dveře, před sebou druhé a po obou stranách řinčící plechy zakrývající schůdky, které se spouštěly na nástupiště, když vlak zastavil.

Všichni vždycky procházeli mezi vagóny co nejrychleji, aby unikli tomu rachotu a kymácení, jež člověku připomínalo, že co vypadá jako pevně spojené, nemusí být nerozdělitelné. Téměř nahodilé, snad až příliš uspěchané, uprostřed toho lomozu a kymácení.

Koncové dveře byly těžké i pro Gretu. Anebo byla tak zesláblá strachy. Vší silou se do nich opřela ramenem.

A tam, mezi vagóny, na jednom z těch neustále řinčících železných plechů – seděla Katy. S vykulenýma očima a pootevřenými ústy, vyděšená, sama. Neplakala, ale když spatřila matku, začala nabírat.

Greta ji popadla, vysadila si ji na bok a klopýtala zpátky ke dveřím, jimiž právě prošla.

Každý vagón vlaku byl pojmenovaný po nějaké slavné bitvě, objevu nebo význačné osobnosti kanadských dějin. Ten jejich se jmenoval Connaught. Do smrti si to bude pamatovat.

Katy byla živá a zdravá. Dokonce ani oblečení se jí nezachytilo pod ostrými hranami pohybujících se plechů.

„Šla jsem tě hledat,“ řekla.

Kdy? Před chvilkou, nebo hned po tom, co Greta odešla?

To jistě ne. Určitě by ji tam někdo našel, vzal ji do náruče a způsobil poplach.

Byl slunečný den, ale nebylo nijak zvlášť teplo. Katy měla tvářičku i ruce úplně prochladlé.

„Myslela jsem, že jsi šla nahoru po schodech,“ řekla.

Greta ji na lehátku zabalila do přikrývky, a teprve pak se

sama celá roztrásla jako v horečce. Bylo jí špatně, v krku cítila pachut' zvratků. „Nemačkej mě tak,“ odstrčila ji od sebe Katy.

„Divně voníš,“ řekla.

Greta uvolnila náruč a lehla si na záda.

Byl to děs, to pomyšlení, co se mohlo stát. Dcerka se od ní stále nepřátelsky odtahovala.

Určitě by ji někdo našel. Nějaký slušný člověk, žádný zloduch, by ji tam zahlédl a odnesl někam na bezpečné místo. A Greta by uslyšela zahanbující hlášení o tom, že ve vlaku bylo nalezeno ztracené dítě, holčička, která říká, že se jmenuje Katy. Gretě by bylo v tu chvíli jedno, kde ji zpráva zastihne, a okamžitě by se pro dceru rozběhla, cestou by se upravila, jak jen by to šlo, a pak by lhala, že si jen odskočila na záchod. Vyděsila by se, ale byla by ušetřena toho pohledu na Katy schoulenou na hřmotící plošině, bezbrannou mezi pohybujícími se vagóny. Neplakala ani nenaříkala, jako by tam byla odsouzena sedět už napořád, bez vysvětlení, bez naděje. V očích měla podivně prázdný výraz a ústa bezvládně pootevřená a připravená na chvíli, kdy pochopí, že přišla záchrana a ona může začít plakat. Teprve pak se může vrátit zpátky do svého světa, kde má právo na ukřivděnost a slzy.

Prohlásila, že není ospalá, že chce vstát. Zeptala se, kde je Greg. Greta jí řekla, že si šel zdřímnout, protože byl unavený.

Na zbytek odpoledne se vypravily do vyhlídkového vozu. Měly ho skoro celý pro sebe, cestující s fotoaparáty se už podle všeho vyřádili na Skalnatých horách. Jak poznamenal Greg: prerie jsou nuda.

Vlak krátce zastavil v Saskatoonu, kde vystoupilo několik lidí. Greg byl mezi nimi. Greta viděla, jak se vítá s mužem a ženou, zjevně svými rodiči. Byla tam i žena na kolečkovém křesle, snad babička, a pak několik mladších osob, jež postávaly kolem a rozpačitě se usmívaly. Nikdo z nich nevypadal jako příslušník nějaké sekty, nepůsobili nijak přísně či nesnášenlivě.

Jenže copak se dá tohle s jistotou na někom poznat?

Greg se otočil a zadíval se k vlaku. Greta mu z vyhlídkového vozu zamávala, on ji zahlédl a zamával jí zpátky.

„Támhle je Greg,“ řekla Greta Katy. „Vidíš ho tam dole? Mává na nás. Zamáváš mu taky?“

Ale Katy ho neviděla. Nebo se o to nesnažila. Upjatě a lehce uraženě se odvrátila od okna, a po posledním šaškovském mávnutí se otočil i Greg. Gretu napadlo, jestli ho Katy netrestá za to, že je opustil, a nechce se k němu znát, aby se jí po něm nestýskalo.

Budiž, co se dá dělat, je to za námi.

„Greg ti mával,“ řekla Greta, když se vlak rozjel.

„Já vím.“

Když v noci Katy na lehátku vedle ní spala, napsala Greta dopis Peterovi. Byl dlouhý a záměrně veselý, o různých typech lidí, jaké člověk potká ve vlaku. Jak se všichni radši dívají na krajinu objektivem fotoaparátu než doopravdy, a tak podobně. Jak je Katy většinou hodná. Samozřejmě nic o tom, jak se ztratila a jaký o ni měla Greta strach. Dopis odeslala, když už měli prerie dávno za sebou, projížděli mezi nekonečnými tmavými jehličnany a kdovíproč zastavili v ztraceném městečku jménem Hornepayne.

Celou dobu, co překonávali ty stovky mil, se věnovala jen Katy. Uvědomovala si, že taková oddanost z její strany je něco nezvyklého a nového. Jistěže se o svou dceru starala, oblékala ji, krmila a povídala si s ní v době, kdy byly spolu doma, zatímco byl Peter v práci. Měla ale i jiné domácí povinnosti a její pozornost byla nárazová a něha často účelová.

A nebyla to jen domácnost. I jiné myšlenky odsouvaly její dítě do pozadí. Dokonce už před tou nesmyslnou, vyčerpávající a bláznivou posedlostí oním mužem z Toronta ji zaměstnávala jiná činnost, konkrétně její poezie, kterou celý život nepřetržitě psala v hlavě. Najednou jí to připadalo jako

další zrada – zrada na Katy, na Peterovi, na životě. A teď, protože neustále v duchu viděla opuštěnou Katy sedící na rozviklané rachotící železně plošince mezi vagóny, se bude muset vzdát ještě něčeho.

Hříchu. Věnovala se něčemu jinému než svému dítěti. Vědomě, nenasytně se oddala hříchu.

Do Toronta přijeli dopoledne. Obloha byla temná, blížila se letní bouřka s blesky. Na západním pobřeží ještě nikdy takové dopuštění nezažily, ale Greta Katy utěšovala, že se nemusí ničeho bát, a zdálo se, že se jí to podařilo. Nebála se ani ještě větší, elektrickými lampami ozářené tmy, která je uvítala v tunelu, kde vlak zastavil.

„Už je noc,“ řekla.

Ne, ne, vysvětlila jí Greta, musejí jenom vystoupit z vagónu a dojít na konec tunelu. Tam budou schody, možná jezdící, a pak velká hala, ze které vyjdou ven a tam si najdou taxík. Taxík je obyčejné auto a odveze je domů. Doma teď budou v novém domě, kde budou nějaký čas bydlet. Nějaký čas v něm budou bydlet samy a pak se zase vrátí k tatínkovi.

Vyšly po šikmé rampě vedoucí k eskalátoru. Katy se zastavila a Greta se zastavila s ní a nechala ostatní cestující projít. Pak si vysadila Katy na bok a druhou rukou přidržovala kufr, aby se z pohyblivých schodů neskácel. Nahoře postavila holčičku na zem a pak se v jasně osvětlené, prostorné nádražní hale zase vzaly za ruce.

Lidé, kteří šli před nimi, se začali rozcházet na všechny strany, k některým se hlásili příbuzní, kteří jim přišli naproti a volali je jménem nebo k nim prostě přistoupili a chopili se jejich zavazadel.

Tak, jako se teď kdosi chopil toho jejich. Vzal kufr a objal a políbil Gretu, poprvé, odhodlaně a slavnostně.

Harris.

Nejdřív se lekla, a pak se v ní uvnitř všechno rozechvělo a vzápětí úžasně zklidnilo.

Snažila se stále držet Katy za ruku, ale ta se od ní odpoutala a vymanila dlaň z jejího sevření.

Nepokusila se utéct. Jenom tam stála a čekala, co přijde dál.

Seděla jsem na nádraží na lavičce. Když přijel vlak, byla nádražní budova otevřená, ale teď byl vchod zamčený. Na druhém konci lavičky seděla žena a držela na klíně síťovku plnou balíčků ve voskovaném papíru. Maso – syrové maso. Bylo cítit až ke mně.

Na druhé koleji čekala prázdná lokálka.

Nebyli tu žádní další cestující a po chvíli se z okénka vyklonil strojvedoucí a oznámil: „Ústav.“ Nezachytila jsem dobře, co říká, a měla jsem dojem, že šlo o mužské jméno. Zpoza budovy skutečně vyšel muž v jakési uniformě. Přešel koleje a nastoupil do vozu. Žena s balíčky vstala a vykročila za ním, a tak jsem ji následovala. Na protější straně ulice se náhle ozval hlučný křik a ze vrat budovy s rovnou tmavou střechou se vyhrnul hlouček mužů, kteří si nasazovali čepice a u boků jim rachotily bandasky. Soudě z jejich povyku by si člověk myslel, že jim vlak může každou chvíli ujet. Když se ale usadili ve voze, nic se nedělo. Vlak se nehýbal. Muži se začali přepočítávat, a když zjistili, že jeden z nich chybí, volali na strojvedoucího, aby ještě počkal. Pak si někdo vzpomněl, že dotyčný má ten den volno. Vlak se rozjel, i když nebylo jasné, jestli je strojvůdce vůbec slyšel nebo na ně nedbal.

Muži vystoupili v lese u pily – pěšky by cesta netrvala víc než deset minut – a brzy nato se objevilo zasněžené jezero. Před jezerem podlouhlý, nabílo natřený dřevěný dům. Žena

si přerovnála v síťovce balíčky s masem a vstala, já také. Strojvůdce znovu ohlásil „Ústav“ a dveře se otevřely. Dovnitř nastoupila skupinka žen. Pozdravily se s ženou s masem, a ta poznamenala, že dnes je pořádná zima.

Když jsem sestupovala po schůdkách za ní, všechny se úmyslně dívaly stranou.

Na konečné zjevně nebyl nikdo, na koho by strojvůdce musel čekat. Dveře se s klapnutím zavřely a lokálka se rozjela nazpátek.

Kolem jen ticho, mrazivě chladný vzduch. Křehce vyhlížející břízy s černými šmouhami na bílé kůře a pod nimi střapaté zakrslé jehličnany připomínající zachumlané spící medvědy. Zamrzlá hladina jezera nebyla hladká, ale vytvářela podél břehů zvlněné pásy, jako by se vlny proměnily v led právě v okamžiku zlomu. A ještě dál budova se zřetelnými řadami oken a zasklenými verandami na obou koncích. Všechno velmi prosté a severské, černobílé pod vysokou klenbou mraků.

Kůra bříz, když se k nim člověk dostal blíž, ale vlastně nebyla tak úplně bílá. Spíš zelenožlutá, šedomodrá nebo šedá.

A vše tak tiché a nehybné, jako začarované.

„Kam máte namířeno?“ zavolala na mne žena s masem. „Návštěvní hodiny jsou jen do tří.“

„Já nejdu na návštěvu,“ odpověděla jsem. „Jsem učitelka.“

„No, předním vchodem vás stejně dovnitř nepustí,“ prohlásila žena s jistým zadostiučiněním. „Pojďte radši se mnou. Vy nemáte kufr?“

„Na nádraží mi řekli, že ho přivezou později.“

„Jak jste tam tak stála, vypadalo to, že jste zabloudila.“

Vysvětlila jsem jí, že jsem se zastavila, abych se vynadávala na tu krásu.

„Někomu se to líbí. Pokud není příliš nemocný nebo nemá moc práce.“

Pak už jsme mlčely, dokud jsme nevešly do kuchyně na

jednom konci budovy. Už jsem se těšila do tepla. Ani jsem se nestačila rozhlédnout, protože jsem se hned musela soustředit na své boty.

„Radši se zujte, ať tady nenašlapete.“

Pracně jsem si stáhla vysoké boty – nikde jsem neviděla židli, abych se mohla posadit – a postavila je na rohožku, kde už stály její.

„Vezměte si je s sebou, nevím, kde vás chtějí ubytovat. A radši si nechte kabát, v šatně se netopí.“

Zima, tma, jediné světlo dopadalo dovnitř malým oknem, na které bych vůbec nedosáhla. Připadala jsem si jako ve škole. Za trest půjdeš do šatny. Přesně. Stejný pach neustále navlhlého zimního oblečení, promáčených bot a špinavých ponožek, nemytých nohou.

Stoupla jsem si na lavici, ale ani odtud nebylo vidět ven. Na policice mezi pohozenými čepicemi a šálami jsem našla sáček s hrstkou fíků a datlí. Někdo je někde ukradl a tady si je schoval, než si je odnese domů. Najednou jsem dostala hlad. Od rána jsem nejedla, nepočítám-li okoralý sendvič se sýrem v rychlíku. Zvažovala jsem, jak nemorální je ukrást něco zloději. Jenže kousky fíků by mi zůstaly vězet mezi zuby a prozradily by mě.

Slezla jsem z lavice právě včas. Do šatny někdo vešel. Nebyla to žádná z pomocnic v kuchyni, ale školačka v tlustém zimníku a s šátkem na hlavě. Vpadla dovnitř jako velká voda – hodila knihy na lavici, odkud se sesypaly na podlahu, strhla si šátek, až se jí rozcuchané vlasy rozevlály na všechny strany, a přitom skoro současně skopla jednu po druhé vysoké boty, až se rozlétly po podlaze. Ji zjevně u kuchyňských dveří nikdo nezastavil a nedonutil zout.

„Jé, já jsem vás nechtěla trefit,“ zvolala dívka. „Tady je taková tma, když sem člověk přijde zvenku, že je z toho úplně vedle. Nejste zmrzlá? Čekáte na někoho, až půjde z práce?“

„Čekám na doktora Foxe.“

„Tak to se brzo dočkáte, protože jsem s ním teď přijela z města. Vy nejste nemocná, že ne? Jestli jste nemocná, tak za ním nesmíte chodit sem, ale do jeho ordinace ve městě.“

„Jsem učitelka.“

„Vážně? Ta z Toronta?“

„Ano.“

Dívka se na chvíli odmlčela, snad z určité úcty.

Omyl. Prohlížela si můj kabát.

„Je moc pěkný. Co je to za kožešinu na límci?“

„To je perzián. Vlastně jenom imitace.“

„Stejně bych to nepoznala. Nevím, za co vás sem poslali, ale tady vám s prominutím umrzne zadek. Jestli chcete jít za doktorem, tak vás tam zavedu. Já se tady vyznám, protože tu bydlím skoro od narození. Moje máma je hlavní kuchařka. Jmenuju se Mary. A vy?“

„Vivi. Vivien.“

„Jestli jste učitelka, tak byste asi měla být slečna, ne?“

„Slečna Hydeová.“

„Slečna Hydeová, co je hned se vším hotová,“ prohlásila.

„Pardón, to jsem si právě vymyslela. Já bych vás měla ráda za učitelku, ale musím chodit do školy ve městě. Pitomý nařízení. Protože nemám tuberu.“

Mluvila a přitom mě vyvedla dveřmi na opačném konci šatny ven a pak po normální dlouhé nemocniční chodbě. Podlaha z voskovaného linolea. Stěny matně zelenkavé, pach dezinfekce.

„Teď když jste tady, bych možná mohla přemluvit Reddyho, aby mi to dovolil.“

„Kdo je Reddy?“

„Reddy Fox. To je z jedné knížky. Začaly jsme mu tak říkat s Anabel.“

„Kdo je Anabel?“

„Už nikdo. Umřela.“

„Ach, to je mi líto.“

„Vý za to nemůžete. Tady se to stává. Letos chodím už na střední školu. Anabel nikdy do žádné školy nechodila. Dokud jsem chodila na základku, Reddy to s učitelkou domluvil, takže jsem bývala často doma, abych dělala Anabel společnost.“

Zastavila se u pootevřených dveří a hvízdla.

„Hej hola. Je tady učitelka.“

Ozval se mužský hlas. „Díky, Mary. To by pro dnešek stačilo.“

„No jo. Jak je libo.“

Odloudala se chodbou a zanechala mě tváří v tvář hubenému, středně vysokému muži s nakrátko ostříhanými nazrzlými vlasy, které se leskly v umělém světle z chodby.

„To byla Mary,“ řekl. „Co neví, nepoví. Nebudete ji mít ve třídě, takže tohle nebudete muset podstupovat každý den. Lidi ji buď mají rádi, nebo ji nesnášejí.“

Odhadovala jsem, že by mohl být tak o deset až patnáct let starší než já, a zpočátku se mnou mluvil, jak se od staršího muže dalo očekávat. Jako velmi roztržitý budoucí zaměstnavatel. Zajímal se, jakou jsem měla cestu a kdy mi přivezou kufr. Pak se zeptal, jak se mi bude líbit tady uprostřed lesů, když jsem doteď žila v Torontu, a jestli se nebudu nudit.

Vůbec ne, odpověděla jsem a dodala, že je tady krásně.

„Je to jako – jako v nějakém ruském románu.“

Poprvé se na mě zadíval pozorněji.

„Opravdu? A ve kterém?“

Měl jasné, světle šedomodré oči. Jedno obočí povytažené, jako malou špičatou čepičku.

Ne že bych žádný ruský román nečetla. Pár jsem jich přečetla celých a z některých aspoň kus. Ale kvůli tomu obočí a jeho pobavenému a vyzývavému výrazu jsem si nedokázala vybavit nic než *Vojnu a mír*. A ten jsem jmenovat nechtěla, protože to by patrně řekl každý.

„Ve *Vojně a míru*.“

„No, my tady máme jenom ten mír. Ovšem kdybyste stála o vojnu, tak byste se asi přihlásila k ženským sborům a jela sloužit do zámoří.“

Měla jsem zlost a cítila se ponížená, protože jsem se rozhodně nechtěla předvádět. Nebo ne jenom. Prostě jsem jen chtěla vyjádřit, jak na mě zdejší krajina hluboce zapůsobila.

Evidentně patřil k lidem, kteří ostatním rádi nastražují pastičky.

„Přiznám se, že jsem spíš čekal nějakou postarší učitelku ve výslužbě,“ řekl lehce omluvným tónem. „Jako by se každý, kdo je ještě v použitelném věku a má patřičnou kvalifikaci, dnes znovu vrátil do procesu. Vy jste nestudovala učitelství, že ne? Co jste chtěla dělat dál po bakaláři?“

„Pokračovat na magistra,“ odbyla jsem ho stručně.

„A pročpak jste si to rozmyslela?“

„Usoudila jsem, že bych si měla začít vydělávat.“

„To je rozumné. Jenom se obávám, že tady si moc nevyděláte. Omlouvám se, že tak vyzvídám. Prostě mě zajímá, jestli hned neutečete a nenecháte nás ve štychu. Nechystáte se vdávat, že ne?“

„Ne.“

„Výborně. Prima. Už vás přestanu trápit. Neodradil jsem vás příliš, doufám?“

Otočila jsem se stranou.

„Ne.“

„Běžte dolů do kanceláře vrchní sestry, ta už vám řekne všechno potřebné. Jíst budete společně s ošetřovatelkami. Ukáže vám váš pokoj. Hlavně se snažte nenastydnout. Předpokládám, že nemáte žádné zkušenosti s tuberkulózou?“

„No, četla jsem –“

„Jistě, jistě. Četla jste *Kouzelný vrch*.“ Další pastička sklapla k jeho spokojenosti. „Dnes jsme už o něco dál, aspoň doufám. Tu máte, sepsal jsem pár poznámek o našich dětských

pacientech a nějaké svoje nápady, co byste s nimi mohla dělat. Někdy radši píšu, než mluvím. Všechny místní drby vám řekne vrchní sestra.“

Ani ne po týdnů mi události prvního dne připadaly zcela nepravděpodobné a neskutečné. Do kuchyně a šatny, kde se zaměstnanci převlékali a kde si schovávali, co si nakradli, jsem už nevkočila a patrně neměla vkročit ani v budoucnu. Podobně nedostupná byla doktorova pracovna. Jediné správné místo na řešení všech dotazů, stížností a běžných záležitostí byla kancelář vrchní sestry. Vrchní sestra byla malá a tlustá, měla červené tváře, nosila brýle bez obrouček a funěla. Kdykoli ji člověk o něco požádal, tvářila se překvapeně a neochotně, i když mu nakonec vyhověla. Občas jedla ve společné jídelně, kde dostávala zvláštní porce a šířila kolem sebe oblak dusna. Většinou se zdržovala ve svém pokoji.

Kromě vrchní sestry byly v sanatoriu tři kvalifikované ošetřovatelky, všechny nejméně o třicet let starší než já. Vrátily se do služby z důchodu, aby vyhověly vlastenecké povinnosti za války. Kromě nich zde pracovaly pomocné sestry zhruba v mém věku nebo ještě mladší, většinou vdané nebo zasnoubené nebo na nejlepší cestě se zasnoubit, převážně s mladými muži v armádě. Kdykoli nebyla vrchní sestra nebo starší ošetřovatelky v doslechu, v jednom kuse si o něčem povídaly. O mě se vůbec nestaraly. Nevyptávaly se, jaké to je v Torontu, i když některé měly kamarádky, které tam jely na svatební cestu; nezajímalo je, jak mi jde výuka nebo co jsem dělala, než jsem si našla práci v sanatoriu. Nemůžu říct, že by se ke mně chovaly hrubě – v jídelně mi podaly máslo (říkalo se tomu máslo, i když to byl jen v kuchyni obarvený oranžový margarín) a varovaly mě před sekanou, ve které prý jsou mletí svišti. Jen prostě cokoli, co se odehrávalo v místech, která neznaly, lidem, které neznaly, nebo v době,

kterou neznaly, zcela ignorovaly. Obtěžovalo je to a nechtěly to vědět. Jak jen mohly, vypínaly v rozhlase zprávy a snažily se naladit hudbu.

Ošetřovatelky i pomocné sestry svorně nesnášely vysílání CBC, jejíž pořady jsem se naučila pokládat za zvěstovatele kultury do zapadlých končin. Přitom ale obdivovaly doktora Foxe, částečně i proto, že přečetl tolik knih.

Říkal také, že jen málokdo dovede člověka tak setřít jako on, když má svůj den.

Marně jsem pátrala po vysvětlení, jestli mezi tím, že hodně čte a dovede člověka setřít, existuje nějaká souvislost.

Obvyklé pedagogické zásady tady neplatí. Některé ze zdejších dětí se vrátí zpátky do normálního života, některé ne. Pokud možno se vyvarujte nepřiměřeného stresu. Tím se rozumí všechny ty nesmysly jako zkoušení, memorování, známkování.

Netrapte je jedničkami a pětkami. Ty, které to budou mít zapotřebí, můžou všechno dohnat později, nebo se bez toho obejdou. Pro vstup do dospělosti ve skutečnosti stačí jen ty nejprimitivnější dovednosti a fakta. A takzvané nadané děti? Odporný termín. Jsou-li obdařené pochybnými akademickými schopnostmi, snadno všechno zvládnou i dodatečně.

Neotravujte je jihoamerickými řekami a Magnou Chartou.

Věnujte se radši kreslení nebo hudební výchově a povídejte si s nimi.

Sport nevadí, ale žádné divoké hry a soutěžení.

Vaším hlavním úkolem je děti nepřetěžovat, ale ani nenudit. Nuda je prokletí nemocnic.

Jestli vám vrchní sestra nebude schopná dát, co potřebujete, většinou to má někde schované vrátňý.

Bon voyage.

Počet dětí ve třídě se neustále měnil. Někdy jich bylo patnáct, jindy jen pět šest. Vyučování probíhalo jen dopoledne

od devíti do dvanácti včetně přestávek na odpočinek. Děti byly omluvené, jestliže měly zvýšenou teplotu nebo je čekalo nějaké vyšetření. V hodinách bývaly tiché a poslušné, ale dost netečné. Dobře věděly, že tohle je jenom hra na školu, kde se vlastně nemusejí nic učit, stejně jako nemusejí dodržovat stanovený rozvrh a psát úkoly. Ani taková volnost je však nevybízela ke zlobení a vesměs byly klidné a spíš zasněné. Občas si polohlasně prozpěvovaly. Nebo hrály piškvorky. V improvizované učebně vládl stín poraženectví.

Rozhodla jsem se, že vezmu doktora za slovo. Nebo aspoň za některá z jeho slov, konkrétně ta o nudě jako prokletí.

V komůrce vrátného jsem náhodou zahlédla glóbus. Požádala jsem, aby mi ho půjčil, a zkusila jsem jednoduchý zeměpis. Oceány, světadíly, podnebí. A proč ne i větry a mořské proudy? Země a města? Obratník Raka a obratník Kozoroha? Nebo, koneckonců, i ty jihoamerické řeky?

Některé děti se už podobné věci učily, ale většinu toho zapomněly, jak svět za jezerem a lesem jako by někam zmizel. Měla jsem pocit, že mají radost, jako by se znovu skamarádily s něčím, co kdysi znaly. Nezahrnula jsem je vším najednou, pochopitelně. A musela jsem postupovat pomalu kvůli těm, které se nikdy nic takového neučily, protože onemocněly příliš brzy.

Ale to nevadilo. Pojala jsem to jako hru. Rozdělila jsem je do skupin a mohly na mě volat odpovědi podle toho, jak jsem tu a onde ukazovátkem ťukala do glóbusu. Dbala jsem, aby se příliš nerozdováděly. Jenže jednoho dne hned po dopolední operaci vešel do třídy doktor a přistihl mě. Nemohla jsem všechno okamžitě zarazit, ale snažila jsem se aspoň trochu ubrat na soutěživosti. Posadil se do lavice, vypadal unavený a duchem mimo. Nic ale nenamítal. Po chvíli se dokonce k naší hře přidal a vykřikoval legrační odpovědi, jména nejen nesprávná, ale úplně vymyšlená. Postupně stále ubíral na hlasitosti. Tišeji, tišeji, napřed

polohlasem, pak šeptem a nakonec nebylo slyšet vůbec nic. Nic. A takhle, úplně absurdně, ovládl celou třídu. Všichni ho napodobili a jen ústy naznačovali slova. Očima mu přímo viseli na rtech.

A pak najednou temně zavrčel, a všichni se rozesmáli.

„Proč na mě sakra všichni civíte? Tohle vás učí slečna učitelka? Pro nic za nic na každého civět?“

Většina dětí se smála, ale některé z něj tím víc nespouštěly zrak a toužily po další legraci.

Omluvil se mi, že ruší vyučování. Začala jsem mu vysvětlovat, proč jsem se rozhodla přiblížit výuku hodinám v opravdové škole.

„I když s vámi samozřejmě souhlasím, že se žáci nesmějí přetěžovat –“ neopomněla jsem zdůraznit. „Jak jste psal ve svých instrukcích. Jenom jsem si myslela –“

„V instrukcích? To bylo jen pár drobností, co mě napadlo. Nic, co by se muselo tesat.“

„Já myslím, že když nejsou příliš nemocní –“

„Jistě, máte pravdu, to je v pořádku.“

„Jinak jsou takoví nesoustředění.“

„Nemusíte kolem toho dělat takové tanečky,“ prohlásil a vyšel ze třídy.

Pak se přece jen ještě otočil a dodal nepřiliš upřímnou omluvu.

„Můžeme si o tom promluvit někdy jindy.“

Což znamená nikdy, pomyslela jsem si. Evidentně došel k závěru, že jsem hloupá husa, se kterou jsou jen potíže.

U oběda jsem se od pomocných sester dozvěděla, že ráno mu při operaci zemřel pacient. Zlobila jsem se na něj tedy neprávem, a o to jsem si připadala hloupěji.

Každé odpoledne jsem měla volno. Žáci několik hodin povinně spali a já jsem měla někdy chuť je napodobit. V pokoji jsem měla zimu, mnohem větší než v bytě na Avenue Road,

přestože tam babička s dědečkem v rámci vlastenecké solidarity moc netopili. A příkrývka byla hrozně tenká – nemocní s tuberkulózou by si určitě zasloužili větší pohodlí.

Já jsem ovšem tuberkulózu neměla. Možná se tady šetřilo právě na lidech, jako jsem byla já.

Byla jsem ospalá, ale nemohla jsem usnout. Nade mnou rachotily postele na kolečkách, jak je ošetřovatelky vyvážely na otevřené terasy, kde nemocní trávili v mrazivém vzduchu odpolední klid.

Dům, stromy, jezero – nic už nebude takové jako onoho prvního dne, kdy mě ohromila jejich tajuplnost a síla. Tenkrát jsem si připadala neviditelná. Teď jsem měla pocit, jako by to nikdy nebyla pravda.

Učitelka. Co bude dělat?

Stojí a dívá se na jezero.

Proč?

Protože nemá nic lepšího na práci.

Má tak někdo štěstí.

Občas jsem nešla na oběd, i když strava byla součástí platu. Vypravila jsem se do Amundsenu a najedla se v kavárně. Místo kávy byla válečná náhražka a ze sendvičů jsem spoléhala na tuňáka z konzervy, pokud ho měli v nabídce. Z kuřecího salátu jsem vždycky musela odstraňovat kousky kůže a chrupavek. Přesto jsem se tam cítila příjemně, jako by nikdo nevěděl, kdo jsem.

V tom jsem se pravděpodobně mýlila.

V kavárně nebyla dámská toaleta, takže se muselo chodit vedle do hotelu a projít kolem otevřených dveří výčepu, kde byla vždycky tma a hluk a odkud čpělo pivo a whisky a táhl smrad z cigaret a doutníků, až to člověka málem porazilo. Přesto jsem tam chodila ráda. Dřevaři a dělníci z pily na mě nikdy nepokřikovali jako vojáci a letci v Torontu. Seděli pohroužení do svého mužského světa, hlučně si vyprávěli své

mužské historky a o ženy nestáli. Vlastně se jim dost možná záměrně vyhýbali, ať už dočasně nebo napořád.

Doktorova ordinace byla na hlavní třídě. Byla to jen nevelká přízemní budova, takže bydlet musel jinde. Od sester v sanatoriu jsem věděla, že není ženatý. V jediné boční ulici jsem našla dům, o kterém jsem usoudila, že by mohl být jeho – omítnutý domek s mansardovým oknem nad vstupními dveřmi, na římse uvnitř srovnaná řádka knih. Dům působil úhledně, ale smutně, dojmem minimálního, přesně odměřeného pohodlí osamělého – tedy vědomě osamělého – muže.

Na konci téhle jediné ulice s obytnými domy stála jednopatrová škola. V přízemí byly třídy do osmého ročníku, v prvním patře do dvanáctého. Jednou odpoledne jsem tam viděla Mary, jak se kouluje se spolužáky. Podle všeho bojovala děvčata proti klukům. „Jé, pančelko!“ zavolala na mě Mary, když mě zahlédla, nazdařbůh zahodila koule z obou rukou a loudavě zamířila přes ulici. „Takže zítra,“ křikla přes rameno víceméně jako varování, aby s ní nikdo nechodil.

„Jdete domů?“ zeptala se mě. „Já taky. Jezdívala jsem s Reddym, ale chodí z ordinace moc pozdě. Jdete na vlak?“

Přisvědčila jsem, a Mary prohlásila: „Můžu vám ukázat jinou cestu, abyste ušetřila. Cestu lesem.“

Vedla mě úzkou, ale schůdnou pěšinou nad městem, která dál pokračovala lesem kolem pily.

„Tudy chodívá Reddy,“ řekla. „Vyjdeme kus nad sanatoriem, ale je to kratší.“

Minuly jsme pilu a o něco níž pár ošklivých průseků a nějaké sruby, očividně obydlené, protože u nich stály hranice dříví, na šňůrách viselo prádlo a z komínů stoupal kouř. Z jedné chajdy se s hrozivým štěkotem a vrčením vyřítil obrovský vlčák.

„Kuš, potvoro!“ vyjela na něj Mary. Bleskurychle uhnětla

sněhovou kouli a zasáhla zvíře mezi oči. Pes se otočil a Mary se už chystala trefit ho další koulí do zadku. Z chalupy vyšla žena v zástěře. „Dyťs ho mohla zabít!“ láteřila.

„Takovýho čokla by nebyla žádná škoda.“

„Pošlu na tebe starýho.“

„To bude něco. Ten netrefí ani kadibudku.“

Pes šel kus za námi a nepříliš přesvědčivě na nás z dálky pouštěl hrůzu.

„Já si to umím vyřídit s každým psem, nebojte,“ ujistila mě Mary. „A klidně bych si to vyřádila i s medvědem, kdybysme nějakýho potkaly.“

„Copak medvědi touhle dobou nespí?“

Docela jsem se toho psa bála, ale tvářila jsem se statečně.

„Jo, ale člověk nikdy neví. Jeden se probudil dřív a hrabal se u sanatoria v popelnicích. Máma se otočila a najednou stál za ní. Reddy tam přiběhl s puškou a zastřelil ho.“

Reddy nás taky s Anabel a ostatními dětmi brával sáňkovat a uměl medvědy zahnat speciálním hvízdáním. Takovým vysokým tónem, co už lidi neslyší.“

„Vážně? Tys tu píšťalku viděla?“

„To nebyla píšťalka. On to uměl pusou.“

Vzpomněla jsem si na představení ve třídě.

„Možná to ale říkal jenom proto, aby se Anabel nebála. Ona nemohla sama sáňkovat, musel ji na sáňkách tahat. Já jsem chodila s nimi a někdy jsem naskočila za ni, a on pak říkal, co je s tím krámem, vždyť to váží tunu. A pak se otočil a chtěl mě načapat, ale nikdy se mu to nepovedlo. Nebo se ptal Anabel: Jak to, že je to tak těžké, co jsi měla k snídani? Ale ona to na mě nikdy neřekla. S ostatními dětmi jsem to nedělala. Nejlepší bylo, když jsme šly jen samy s Anabel. Byla to moje nejlepší kamarádka.“

„Co ostatní děvčata ve škole? S těmi se nekamarádíš?“

„Bavím se s nimi, když nemám nikoho jiného. Ale na těch mi nezáleží.“